

Könyvismertetés.

— Erdészeti kézikönyv műszaki segéd személyzet, nemkülönb en erdőbirtokosok, gazdatisztek, községek és gazdasági intézetek számára; írta Lázár Jakab m. kir. erdőmester. Az országos erdészegylettől dícséretesnek elismert pályamunka. Pest, 1871. Kiadja Heckenast Gusztáv, 271 nyolczadrét oldal, 18 ábrával. Ára 2 frt.

Tíz éve mult már, hogy szakunk néhány hivatottabb és tehetségesebb munkása szorgalommal készítgeti elő egy jövő erdészeti magyar irodalom talaját.

Nem tekinthető tehát igen korai jelenségnek az, hogy e talajon ma már valami termék is mutatkozik; sőt méltán és jogosan kívánhatjuk, hogy e termék — bár első, zsenge — de mert most már évek verejtékének gyümölcse, ne legyen csenevész és fanyar, hanem, a mi kicsiny, legyen egészséges és jó.

Ezen kellemes várakozással vevők kezünkbe Lázár Jakab kir. erdőmester főnczimzett Erd. kézikönyvét, melyet szerzője jónak látott e termékek egyike és elseje gyanánt, mutatni be a közönségnek.

E mű, miként tudjuk, az Orsz. Erd. egyesület által kitűzött pályázatra készült, s azt a pályabíráló bizottság a versenyzett három munka között 2-ik helyen, tekintettel arra, hogy „figyelemre méltó szorgalommal és igyekezettel van írva“, „dícséretes megemlítésre méltatja“, mihez képest nem tartózkodunk kifejezést adni annak is, hogy a könyv címlapján használt dícséretes elismerés a valóságosnál többet mond, s ezért egy netaláni második kiadásnál a gyermek igazi nevének lenne nevezendő.

Átvizsgálván e könyvet, bár hajlandók vagyunk az abban talált hiányokat leginkább a kezdet nehézségeinek és más általunk nem ismert mellékkörülményeknek tulajdonítani, mindazon-

által észrevételeinket leplezetlenül és őszintén kívánjuk megtenni, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy hibáink eltitkolása és takargatása nem vezetne azon általunk hön óhajtott célhoz, mely felé erdészeti irodalmunknak egész ifju lelkesedéssel kell törekedni.

Szerző, mintegy bevezetésül a légtünet- és talajtanból ad elő némely főbb tantételeket, hol egyebek között a tájfekvésről is beszélvén, e kifejezés alatt valamely helynek tengerszin fölötti magasságát érti.

Szerintünk a tájfekvés (Situation) szó nem fejezi ki a tengerszin feletti magasságot, vagy magaslati fekvést (Region), legalább elég szabatosan nem, hanem ezalatt inkább az illető helynek (tekintet nélkül annak magasságára) a világtájak vagy égtájak valamelyike felé hajlását értjük.

Egyszerűbb észjárásu emberek által (milyenek számára épen szerző is írta könyvét) megértetni óhajtván, legbiztosabban czélt érünk, ha a dolgokat a maguk megszokott, általánosan ismert és használt nevéen nevezzük, mely egyszersmind magát a dolgot vagy fogalmat lehető leghivebben kifejezi.

Ugyancsak a kisebb vagy nagyobb tengerszin fölötti magasság befolyásáról szólva, azt állítja szerző, „hogy minél alantabb fekszik egy vidék, annál melegebb és nedvesebb, és minél magasabban, annál zordonabb és szárazabb annak lége.

Ezen állításnak a lég nedvesebb vagy szárazabb voltára vonatkozó részét, épen a szerző szempontjából (t. i. a klímának a növényzetre való befolyását) tekintve, nem osztjuk. Mert igaz ugyan, hogy az alantabb fekvő vidékek, rónák, melegebb levegője több vizgőzt képes magába felvenni, de másfelől tudjuk azt is, hogy a vizgözőkkel ekként telített meleg levegő továbbáramlása közben a legközelebb utjában eső magasabb hegyeken, tehát azok növényzetének javára, üríti ki fölös nedvtartalmának nagyobb részét, e hegységek és azok légköre szolgálván azon

hűtő közegül, mely a feszült gőzök egy részét condensálja és lecsapolja. Innen magyarázható pl., hogy a Kárpátok vidékén nagyobb a csapadékképződés, mint a szomszéd Alföld rónáin.

Hegytalp helyett szerző talán a hegy tövét vagy alját akará mondani? („Amott a hegyek aljában“. Népdal.)

Hegygerincz (vizválasztó) a geografusok szerint: „a hegy legmagasabb vonala“.

„Altalaj alatt értjük — mondja szerző — a földréteg azon részét, melybe a gyökerek már többé aláhatolni nem képesek.“ Az erre következő 4-ik sorban pedig ez áll: „az (t. i. az altalaj) olykor annyira sekély, hogy a gyökérzet kellő mélyen lefelé hatolni nem képes“. Ismét azután 5 sorral: „a laza porondos altalaj sat.“ Már most kérjük, hogy ha az altalaj olykor annyira sekély, tehát a gyökérzet utjában fekszik, mi valóban lehet is, s e mellett laza porondos, a mi szintén lehetséges, akkor „a gyökerek (abba) már többé aláhatolni (miért) nem képesek“? Mert hiszen tudjuk, hogy a gyökerek a sziklába is behatolnak, ha az meg van repedezve.

A talaj azon felső rétegét, melyet leghelyesebben termőrétegnek nevezhetne, majd „földkéregnek“, majd egyszerűen „földrétegnek“ nevezi. Előbbi alatt földgömbünknek a folyó tüzanyagot magába záró eddig megkeményedett egész kivületét kell értenünk, utóbbi alatt pedig a kéregnek nem csak felső (tehát termő), hanem akármelyik rétegét érthetjük.

A növénytan általános részében „karógyök“ és „napgyökök“ igen mérev fordításai a német Pfahlwurzel és Tagwurzelnek, s a magyarban szokatlan hangzásuak. Szerintünk helyesebb volna karógyök helyett vezérgyökér és napgyökök helyett földszini gyökök.

Az egész vékony törzsekre helyesebb az „Erd. Lapok“ban használt „suhány“ elnevezés, mert a „karó“ szó alatt egyebet és többfélét értünk.

Bolyó, gyűrőny, alagy, fanok, továbbá: kem, tenyerü (pl. a juhar levele), fanövelde sat. szokatlan és használaton kívül álló szavak.

A fa nem rothad, hanem kórhad.

Az erdészeti növénytanban véleményünk szerint mindig helyesebb volna „bokrok“ helyett cserjék és „talajnövények“ helyett félcserjék megkülönböztetéssel élni; mert pl. „talajnövények“ felnevezése alatt minden gyom- és fűféléket is érthetünk.

Szerző az erdeinkben honos fákat hiányosan és rend nélkül írja le. Némelyeket egy előrebocsátott katalógusban csupán névleg, másokat pedig így sem említ; míg ismét olyanokra, de ezeknek is csak némelyeire, kiterjeszkedik, melyek erdeinken kívül fordulnak elő s inkább miveleti gyümölcsfák.

Vadon tenyésző fáink és cserjéink fontosabbjai közül még csak névleg sincsenek megemlítve, pl. a magyaltölgy (*Quercus pubescens*) e kiválóan honi faj; a *Populus canescens*, *Ulmus effusa*, *Prunus spinosa*, *Licium barbarum*, *Spartium scoparium* sat.

Továbbá a galagonyának, kecskerágónak, mogyorónak és a bangitának szerző csak egy-egy fajtát ismeri (!) Tudtunkkal azonban a *Crataegus monogyna*, *Corylus tubulosa*, *Evonymus verrucosus* és *Viburnum lantana* nálunk ép oly, sőt ezek némelyei még nagyobb számban fordulnak elő, mint a szerző által ismert rokonfajok.

A felvett fajok közül némelyeket alig jellemez egy pár szóval a melyeket pedig bővebben ismertet, azok leírását az egyiknél a levelekkel, másíknál a kéreggel, ismét másnál az ágakkal sat. sat. kezdi meg. Az egyiknél a rügyet ismerteti és a virágot nem, a másíknál megfordítva, ismét másoknál egyiket sem, sat.

A leírásban és a jellegek elősorolásában bizonyos rendet tartani azért szükséges, mert ez a tanuló emlékezetének támpontul szolgál és az összehasonlítást könnyíti.

Különben a növényeknek a szerző által előadott saját-ságaira és jellegeire nézve is vannak némely észrevételeink. Igy pl. a bükket tüzerőre nézve — szerintünk — a köris is felülmulja, se részt a jó eserfa sem igen áll hátrább a bükknél.

A gyertyán nem kétlaki, hanem egylaki virágu.

Nem mondhatnók, hogy az ákácz tűzereje csekély.

Bizonyára téved szerző midőn állítja, hogy a nagylevelű hárs 14 nappal későbbre zöldül és érik mint a kis levelű. Ez éppen megfordítva áll.

A jegenye fenyő anyabarkája nem fehérezöld, hanem sárgazöld.

Az erdei fenyő barkáiról sem mondhatunk csupán annyit, hogy azok pirosak. Ez áll, ugyan az anyabarkák, vagy tobozskákról, de a hasonlíthatatlanul nagyobb számú himbarkák kiválóan sárga színűek.

A növénytani részben szerző erdei fenyő-, fekete fenyő- és vörös fenyőcéről beszél; könyve többi részeiben pedig mindenütt erdei fenyő-, fekete fenyő- és vörös fenyőről van szó.

Erd. irodalmunkban máshelyt, ugyanazon időben és ugyanazon fenyőket „peresznyének“, „bojtornak“ sat. látjuk nevezni. Eként az illető két egyén háromféleképpen beszélvén, ne csodálkozzunk, ha nem csak a laikusok minket, de mi egymást sem fogjuk megérteni.

A könyv erdőmivelési, használati és védelmi része rendszeresebb s általában használhatóbb is volna, de az alaki és szerves hibák meg hiányok e részekben is gyakoriak. Hely szüke miatt csak némelyek rövid megjelölésére szorítkozhatunk.

Az erdőmivélést szerző „erdőtenyésztésre“ és „mesterséges erdősitésre“ osztja be.

Helyesebb és szabatosabb lett volna a megkülönböztetés, ha természetes és mesterséges tenyésztésre osztja, mert az „erdőtenyésztés“ szó ugyanazon általános fogalmat jelenti, a mit az erdőmivelés, s azért magában véve nem

fejezi ki azt, a mit szerző azzal ki akar fejezni: a felujítás természetes módját.

Az olyan állabot, melynek kora nagyon különböző, szerző „rendes állabnak“ nevezi.

Ezen elnevezés alatt az olvasó vagy tanuló sok mindent érthet, s természetes észjárással talán leghamarább azt, hogy abban a fák rendben vagy sorjában vannak ültetve.

Forda — szerintünk — azon idő, mely az állab keletkezésétől annak letarolásáig eltelik.

79-ik lapon a 8-ik pont, hihetőleg becsuszott sajtóhibák és egy praedicatum kimaradása miatt, zavart.

A 84-ik lapon szerző a vigályítás fokáról beszélvén, a 2-ik bekezdéssel következtetést von nem létező előzményből. Hasonlólag a 122-ik lapon is, hol állítja, hogy: „a fűrészzelei döntés egészen úgy (?) megy véghez, mint a fejszével.“ Azt azonban, hogy a fejszével miként nem adja elő.

Az elegyes erdők tenyésztéséről, az erdőmivelés e kiváló fontosságú részéről, nem emlékezik meg. Ezen kívül némely tantételt az értelem rovására rövidít.

A lucz- és jegenyefenyő nem kívánhat „nedves talajt, legfőlebb üdét (85. lap.)

Azt mondja szerző (a 121. lapon), „hogy a sarj- és középerdők, ugymint a cserjéserdők (helyesebben: csererdők), az erdőmivelésben mondott okokból tavasszal vágatnak.“ A könyv erdőmivelési részében pedig a sarjerdőről ellenkezőleg éppen az és csak annyi áll, hogy annak őszi vágása a tavaszi fölött elsőseget érdemel.

Az „erdei fűrész“ kifejezésben nem ismerünk a Mondságe-re; épen úgy, miként a gazda nem értené, hogy melyik fajta ekéről beszélünk neki, ha azt mondanók: mezei eke. Csekély véleményem szerint a Mondság-et nevezhetnők karaj fűrésznek, származtatva annak alakjából. A Mondságe ugyanis

nem annyira félholdhoz, mint inkább a holdnak csak egy szelvéjéhez: holdkarajához hasonlít.

A gereblyék (rövid) leírásában ellenmondás van.

A magasságmérő (Dendrometer) ábra beosztása nem helyes.

A szegény népnek csekélyebb értékű faanyagok gyűjtésévégett az erdőbe bocsátása, a legszigorubb felvigyázat mellett is, visszaélésekre és szolgalmoszerű igények támasztására szolgálna alkalmul és alapul.

Miért czélozza szerző a furdancs (Bostricus) szaporodását?

A hernyók latin nevei (208. lap), hihetőleg figyelmen kívül maradt sajtóhibák folytán egészen ki vannak forgatva alakjukból.

Itten még csak annyit jegyzünk meg, hogy az erdei büntető rendtartás, valamint a mezei rendőrségről szóló törvény-czikk kimaradhattak volna, mert ezek nem tartoznak szorosan a segédszemélyzetre s a közel jövőben levő új erdőtörvénnyel amugy is változni fognak. A szolgálati utasítás pedig összevonható lett volna az erdőőrök jogai- és kötelmeiről szóló ponttal, minthogy e két pontban különben is nem egy ismétlés fordul elő. Az ekként megtakarított tér bőven elég lett volna az általunk jelzett hiányok pótlására.

A mi szerző nyelvezetét illeti ez különben könnyed és folyékony lévén, a stylushibákat, melyek az első összeállítás alkalmával becsusztak, egy figyelmesebb átolvasással könnyen kiküszöbölhetné. S ha a további hiányokat is helyre hozná, akkor a könyv csak hasznossá és jótékonyvá válnék azok számára, kiknek szánva van. Mert kifogásaink mellett is el kell ismernünk, hogy a munka az elméletből s a mi még nagyobb érdeme: közvetlenül a gyakorlati életből sok szükséges és becses tudnivalót tartalmaz. Ezen kívül szerző méltó elismerést és köszönetet érdemel azért is, mert első vala, ki a kezdet minden nehézségeivel küzdve, egy valóban égető szükségén ő sietett segíteni

Székely Mihály.